

Олена БЕЛОВА,

orcid.org/0000-0001-6162-4106

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри логопедії та спеціальних методик

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

(Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна) *alena.bielova77@gmail.com*

ДІАГНОСТИКА МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЛОГОПАТОЛОГІЄЮ

Представлено теоретичний аналіз досліджень щодо проблеми вивчення мотивації до навчання дітей старшого дошкільного віку. Систематизовано наукові теорії, що дозволили модернізувати методiku спрямовану на вивчення мотиваційної спрямованості у дітей старшого дошкільного віку з логопатологією та з типовим психофізичним розвитком. Мета дослідження: модернізація методики, спрямованої на дослідження мотиваційної спрямованості дітей старшого дошкільного віку. Завдання дослідження: визначення термінів «мотив», «мотивація» та терміносполук таких як «мотивація навчання», «мотивація досягнення», «компоненти мотивації» та «мотивація готовності до школи»; теоретичне обґрунтування наукових теорій щодо впливу мотивації на навчальні успіхи дітей; модернізація методики для вивчення мотиваційної спрямованості у дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. Під час вивчення наукових теоретичних та практичних досліджень було розкрито зміст термінів та терміносполук. Визначено, що у дітей старшого дошкільного віку під впливом пізнавальних та соціальних мотивів формуються внутрішні мотиви, які впливають на навчальний процес. Описано, що мотивація до навчання позитивно сприяє академічній успішності; передумовами для результативної навчальної діяльності виступають базові мотиви, такі як: соціальний, пізнавальний та навчальний. Здійснено аналіз методики P.Wilson, I. Long та сучасно модернізовано її для дітей старшого дошкільного віку. В оновленому діагностичному матеріалі зображено «Навчально-ігровий майданчик» та персонажів, котрі виконують різну діяльність (пізнавальну, соціальну, ігрову) та переживають відповідні емоції. Поведінка героїв визначає мотиваційну спрямованість на пізнавальну активність, соціальну адаптованість, внутрішню позиційність. Майбутньому першокласнику пропонують обрати подібного на нього персонажа (з таким же настроєм і поведінкою) та на якого він хоче бути схожою в майбутньому. Загальний показник вибору (за бальною системою оцінювання) визначає три рівні мотиваційної спрямованості: високий, у склад якого входить вибір пізнавальної активності та соціальної адаптації; середній – містить соціальну адаптацію та внутрішню позиційність; низький – включає лише внутрішню позиційність. Описано якісний показник рівнів мотиваційної спрямованості.

Ключові слова: мотив, мотивація, мотиваційна готовність, мотивація навчання, мотивація досягнення, компоненти мотивації, діти старшого дошкільного віку, методика дослідження мотивації.

Olena BIELOVA,

orcid.org/0000-0001-6162-4106

PhD in of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Speech Therapy and Special Techniques

Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University

(Kamyanets-Podilsky, Khmelnytsky region, Ukraine) *alena.bielova77@gmail.com*

DIAGNOSIS OF MOTIVATING ORIENTATION OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE WITH LOGOPATHOLOGY

Theoretical analysis of research on the problem of studying the motivation to learn of older preschool children is presented. Scientific theories have been systematized, which allowed the modernization of the methodology aimed at studying the motivational orientation of older preschool children with speech pathology and with typical psychophysical development. The purpose of the study: the modernization of methods aimed at studying the motivational orientation of older preschool children. Objectives of the research: the definition of the terms «motive», «motivation» and terms such as «learning motivation», «achievement motivation», «motivation components» and «school readiness motivation»; theoretical substantiation of scientific theories on the influence of motivation on children's academic success; modernization of methods for studying motivational orientation in older preschool children with speech pathology. During the study of scientific theoretical and practical research, the content of terms and terms were revealed. It is determined that in children of older preschool age under the influence of cognitive and social motives are formed internal motives that affect the learning process. It is described that motivation to study positively contributes to academic success; Prerequisites for

effective learning activities are basic motives, such as: social, cognitive and educational. The analysis of the method of P. Wilson, I. Long is carried out, and it is modernized for children of older preschool age. The updated diagnostic material depicts the "Learning and Playground" and characters who perform various activities (cognitive, social, gaming) and experience the appropriate emotions. The behavior of the heroes determines the motivational focus on cognitive activity, social adaptability, and inner position. The future first-grader is asked to choose a character similar to it (with the same mood and behavior) and who it wants to be like in the future. The general indicator of choice (according to the scoring system) determines three levels of motivational orientation: high, which includes the choice of cognitive activity and social adaptation; medium – contains social adaptation and internal positionality; low – includes only internal positionality. The qualitative indicator of levels of motivational orientation is described.

Key words: motive, motivation, motivational readiness, learning motivation, achievement motivation, motivation components, children of older preschool age, motivation research methods.

Постановка проблеми. Мотиваційний компонент складає ключову основу в механізмі мовленнєвої готовності. Мотивація спонукає досягати поставленої мети, під час якої формується внутрішня інсталяція, інтерес, особливе ставлення до своєї діяльності. Дитина, котра має сформовану мотивацію до навчання, відрізняється успішним оволодінням навчальним матеріалом. Безперечно, це дозволяє їй бути впевненою, реалізувати право на самовизначення, підвищувати рівень самооцінки. Позитивний результат від діяльності впливає на гарне самопочуття, спонукає дитину на досягнення нових цілей. У психології та педагогіці визначають різні типи методик для дослідження мотивації або мотивів. У зв'язку з новітніми, інформаційно-технологічними змінами більшість з них потребує, як візуального так і контекстного перевлаштування. Тому постає питання щодо їх модернізації.

Аналіз досліджень. Вивчення мотивації до навчання є актуальним питанням у сучасних дослідженнях, зокрема вивчається важливість розвитку мотивації у дітей дошкільного віку (G. Affandi, L. Mariyati); ефективний вплив сформованої мотивації на особистість дитини у цілому (J. Filgona, D. Gwany, A. Hamzeh, P. Hadi, A. Okoronka та ін.); охарактеризовано методи діагностики мотивації досягнення (L. Mariyati, G. Affandi, R. Afandi; P. Wilson, I. Long); проаналізовано проблеми мотивації поведінки та діяльності (В. Семіченко, G. Affandi та ін.); визначено спільну складову між готовністю до навчання та навчальними успіхами дітей у школі (R. Dangol, & S. Milan); окреслена проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку (О. Белова).

Мета статті – модернізація методики, спрямованої на дослідження мотиваційної спрямованості дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Проблемне питання мотивації до навчання дітей старшого дошкільного віку потребує тлумачення основних термінів, таких, як: «мотив», «мотивація» та тер-

міносполук – «мотивація навчання», «мотивація досягнення», «компоненти мотивації», «мотивація готовності до школи» (О.Белова, 2021).

Мотив – потреба або бажання, які стають необхідною умовою для досягнення визначеної мети.

Мотивація – психічна активність, яка стимулює бажання та підтримує цілеспрямовану дію. Активізація поведінки відбувається з участю біологічних, емоційних, соціальних та когнітивних сил.

Мотивація навчання – вплив внутрішніх або зовнішніх сил, які стимулюють розумову активність спрямовують особистість до пізнавальної діяльності. Джерелом мотивації можуть бути інтереси, потреби, прагнення, ідеали.

Мотивація досягнення – це бажання бути успішним. І вимагає від особистості чи малих зусиль та наполегливості для подолання перешкод, складних життєвих викликів.

Компоненти мотивації – активація (ініціювання поведінки), наполегливість (зусилля, спрямовані на досягнення мети) та інтенсивність (зосередженість та енергійність, яка спрямована на досягнення мети).

Розуміння вищезазначених термінів та терміносполук розкриває зміст «мотиваційної готовності до школи», що передбачає бажання дитини стати учнем і навчатися в школі. Це своєрідна сформованість «внутрішньої установки» (перехід від ігрової позиції до навчальної), якісне перевлаштування психічної сфери: засвоєння системи чинних шкільних правил; розуміння оцінювання; сформованість потреби, щоб досягати успіху (не боятись невдач); адекватний рівень самооцінки (усвідомлення своїх можливостей) та домагань (розвиненні вольові зусилля).

Кількість мотивів, які актуалізуються і спонукають до діяльності, визначає загальний рівень мотивації. Визначний вплив на діяльність та поведінку людини мають мотиви, а не потреби, які здебільш є неусвідомлені. Мотив – визначає в свідомості мету на яку спрямовані дії та поведінка. Схематизація цього процесу виглядає має вигляд: **потреба** (чогось не вистачає) **мотивація**

(усвідомлення цієї потреби) **мотив** (окреслення напрямку для досягнення мети) (В. Семиченко, 2004 : 29 – 30).

Мотивація за дослідженнями вчених (J. Filgona, J. Sakiyo, D. Gwany, & A. Okoronka) активізує дітей досягати навчальні цілі, сприяє ефективному засвоєнню знань, умінь та навичок. Вмотивовані діти не відчують проблем у навчанні, тоді як невмотивовані – визнають труднощі і як правило, не мають бажання вчитися (J. Filgona, J. Sakiyo, D. Gwany, & A. Okoronka, 2020).

Від визначеного мотиву залежить вибір засобу для досягнення результату діяльності та характер дій. Перспективність у навчальній діяльності визначають основні мотиви, такі як: *соціальний* (прагнення до схвалення, успіху, престижу), *пізнавальний* (бажання здобути нові знання) та *навчальний* (бажання досягати високих результатів, задовольняти позиції вчителів, батьків).

Навчальний мотив – це прагнення дошкільника досягати успіхів у навчальній діяльності. Його розвиток визначає мотив досягнення, а також пізнавальний та соціальний мотиви.

Для вивчення мотивації досягнень у дітей дошкільного віку L. Mariyati, G. Affandi, R. Afandi використовували тести Бендера-Гештальта та Неймеєгсе. Показники результатів дослідження доводили, що мотивація до навчання позитивно сприяє на академічну успішність у початковій школі. За їх спостереженням, загальна готовність старших дошкільників та навчальна мотивація збільшують рівень мотивації досягнення. (G. Affandi, & L. Mariyati, 2018; L. Mariyati, G. Affandi, R. Afandi, 2020).

Для кращого розуміння мотиваційної позиції дітей старшого дошкільного віку нами здійснено модернізацію методики P.Wilson, I. Long (2018) – «Дерево з чоловічками» (P.Wilson, I. Long, 2018). У початковому варіанті спостерігаються особистісні можливості людини. На гілках дерева та біля його основи розміщені «чоловічки», котрі виконують різні дії, які виражають: активність для досягнення мети, соціальну взаємодію, а також зосередженість на особистісних інтересах. Цей метод діагностики переважно використовують для дослідження дітей шкільного віку й дорослих.

Враховуючи вікову особливість старших дошкільників і сучасні, новітні, інформаційно-технологічні зміни, було удосконалено діагностичний матеріал і запропоновано майбутнім першокласникам методику, яка нагадує «Навчально-ігровий майданчик». Головна ідея модифікованої методики – змінити не її сутність, а саме зображення безформних «чоловічків» на сучасних дітей, котрі

виконують різну діяльність (пізнавальну, соціальну, ігрову) та переживають відповідні емоції (радість, сум, задоволення, образу та ін.). Поведінка героїв визначає **мотиваційну спрямованість** на *пізнавальну активність, соціальну адаптованість, внутрішню позиційність*. Сприятливу мотивацію до навчання в школі, забезпечують пізнавальний та соціальний мотиви, які й визначають готовність дитини стати учнем.

Модифікована методика «Навчально-ігровий майданчик» (О. Белова) сформована на матеріалі P.Wilson, I. Long (2018) «Дерево з чоловічками».

Мета: вивчення мотиваційної спрямованості до навчальної діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Експериментатор пропонує дошкільникові подивитися на картинку із зображенням навчально-ігрового майданчика, на якому діти виконують різні дії: спілкуються між собою, читають книжки, пишуть, слухають музику, дивляться телевизор, граються, бешкетують, сумують тощо. Педагог просить дитину зробити два вбори: I – обрати подібного на неї персонажа (з таким же настроєм і поведінкою); II – на якого вона хоче бути схожою в майбутньому (рис. 1). Вибір малюнкових персонажів визначає мотиваційну спрямованість:

пізнавально-активну готовність до самостійної, ініціативної діяльності, спрямованої на досягнення навчально-пізнавальних цілей, що вказує на усвідомлене ставлення до розумової діяльності, а також умотивованість, морально-вольову, інтелектуальну сформованість дитини до навчання в школі. До цієї групи належать персонажі, які характеризують пізнавально-активну мотиваційну спрямованість: 1 – зосередження на пізнавальній діяльності (читає книгу); 3 – прагнення доводити розпочату справу до логічного завершення (вирішує математичні приклади); 4 – цікавість до пізнання навколишнього світу (стоїть натхнений біля карти світу); 10 – зосередження на пізнавальній діяльності (пише в зошиті); 19 – позитивне ставлення до навчальної діяльності (сидить за партою);

соціально-адаптовану – готовність долати перешкоди, бути соціально відкритим, надавати переваги дружнім взаємовідносинам, сприймати навчання як суспільну зумовленість, необхідність. Сюди відносяться малюнкові персонажі, які вказують на цей вид мотиваційної спрямованості: 2 – будівництво взаємовигідних стосунків із однолітками (допомагає другові розв'язати питання); 6 – пропонування своєї підтримки іншим у скрутних ситуаціях (допомога другові перейти через

каміння); 7 – потреба в допомозі з боку оточення, невміння самостійно розв'язувати складні завдання (потреба в допомозі); 11, 12 – соціальна адаптованість, стосунки з усіма однолітками (спілкується з однолітком на лавочці); 14 – схильність до розваг, недооцінені небезпечні ситуації; потреба в допомозі з боку оточення (падає з паркану); 15 – пристрасть до пригод, здатність рятувати близьких людей від неприємних ситуацій (допомога другові, котрий падає з паркану); 16 – неадекватне оцінювання своїх можливостей, залежність від оточення, потреба в турботливому ставленні (маленька дитина поруч із дорослими дітьми); 17 – опіка над іншими людьми, всупереч свом особистісним бажанням та інтересам (стоїть поруч із малою дитиною); 18 – комунікабельність, підтримка гарних стосунків з колективом (знаходиться поруч з малою дитиною та хлопцем, котрий про неї турбується); 20 – прагнення бути найкращим серед своїх однолітків, незважаючи на перешкоди (стоїть на п'єдесталі);

внутрішньо-позиційну – зосередження дитини на своїх особистісних почуттях та про-

блемах, надання переваги ігровій діяльності, ніж навчальній. До цієї групи належать персонажі, які визначають мотиваційну спрямованість: 5 – усамітнення від оточення з метою задоволення особистісних бажань (слухає музику на самоті); 8 – захоплення віртуальним світом, несприйняття реальності (переглядає наодинці мультфільми, грає в комп'ютерні ігри); 9 – схильність до розваг (катається на гойдалці); 13 – незадоволеність своїм положенням у колективі (сидить на самоті, плаче); 21 – відчуття самотності і непотрібності (сидить окремо від однолітків зі своїми іграшками).

Оцінка результатів виконання завдання: 3 бали – пізнавальна активність (№ 1, 2, 4, 10, 19); 2 бали – соціальна адаптованість (№ 3, 6, 7, 11, 12, 15, 17, 18, 20); 1 бал – внутрішня позиційність (№ 5, 8, 9, 13, 14, 16, 21). Найвищий результат за двома виборами становить – 6 балів. Загальний показник визначає три рівні мотиваційної спрямованості: *високий* (від 5 до 6 балів); *середній* (від 3 до 4 балів); *низький* (від 0 до 2 балів).

Характеристика рівнів. Високий рівень – охоплює пізнавальну активність та соціальну адаптацію: самостійність, відповідальність, ініціативність у прийнятті рішень, спрямованість на досягнення успіхів у навчально-пізнавальній діяльності; усвідомлене ставлення до розумової діяльності, вмотивованість, морально-вольова, інтелектуальна сформованість дитини до навчання в школі; готовність долати перешкоди, відкритість у взаємостосунках; сприйняття навчання, як суспільного зумовленого та необхідного.

Середній рівень – розкриває спрямованість до пізнавальних дій, соціальної адаптації та внутрішньої позиційності: інтерес до пізнавальної діяльності зумовлений соціальним впливом; характерна відкритість у спілкуванні з однолітками, пріоритетність надається дружним стосункам; завищена зосередженість на внутрішніх почуттях та проблемних ситуаціях; переважає ігрова діяльність.

Низький рівень – складається лише з внутрішньої позиційності – навчальна діяльність стає менш важливою; приділяється значна увага особистісним бажанням, почуттям та проблемам; домінує ігрова активність.

Висновки. Аналіз науково-теоретичних та експериментальних досліджень з проблеми вивчення мотивації до навчання дітей старшого дошкільного віку дозволяє зробити наступні висновки.

1. Значення термінів, таких як «мотив», «мотивація» та терміносполук – «мотивація навчання», «мотивація досягнення», «компоненти мотивації», дозволяють сформулювати визначення «мотиваційної готовності до школи».

Рис. 1. Малюнкові персонажі з методики «Навчально-ігровий майданчик» (О. Белова)

2. Розкрито, що під впливом пізнавальних та соціальних мотивів у дошкільників формуються внутрішні мотиви, які впливають на навчальний процес; мотивація до навчання сприяє академічній успішності; позитивні результати у навчальній діяльності визначають соціальний, пізнавальний та навчальний мотиви.

3. Модернізовано методику «Навчально-ігровий майданчик», яка дозволяє вивчити у дітей

старшого дошкільного віку мотиваційну спрямованість на *пізнавальну активність* (самостійна, ініціативна діяльність, спрямована на досягнення навчально-пізнавальних цілей), *соціальну адаптованість* (долання життєвих перешкод, соціальна відкритість, надання переваги дружнім взаємовідносинам) та *внутрішню позиційність* (зосередження на особистісних почуттях та проблемах).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белова О.Б. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 2 (38), С. 181–188.
2. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность». (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. Киев: Миллениум, 2004. 521 с.
3. Affandi G. R., & Mariyati L. I. Uji Validitas Bender-Gestalt Test dengan Menggunakan Nijmeegse Schoolbekwaamheids Test (NST) sebagai Kriteria untuk Mendeteksi Kesiapan Anak Masuk Sekolah Dasar. *Jurnal Psikologi dan Kesehatan Mental*. 2018. 2 (2). P. 84–95.
4. Filgona J. & Sakiyo J. & Gwany D & Okoronka A. Motivation in Learning. *Asian Journal of Education and Social Studies*. 2020. 10. P.16–37.
5. Mariyati L. I., Affandi G. R., Afandi R. School Readiness and Achievement Motivation as Academic Achievement Predictors in Elementary School Students. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*. 2020. № 24. P. 1475–7192.
6. Wilson P., Long I., The Big Book of Blob Trees (Blobs). Routledge. 2018. 166p.

REFERENCES

1. Bielova O. B. Problematyka motyvatsiinoi hotovnosti do navchannia v shkoli ditei starshoho doshkilnoho viku. [Problems of motivational readiness for schooling of older preschool children]. *Pedagogical sciences: theory and practice*. Zaporozhye: Helvetica Publishing House, 2021, Nr 2 (38), pp. 181–188. [in Ukrainian].
2. Semichenko V. A. Problemyi motivatsii povedeniya i deyatelnosti cheloveka. Modulnyi kurs psihologii. Modul «Napravlennost». (Lektsii, prakticheskie zanyatiya, zadaniya dlya samostoyatelnoy raboty). [Problems of motivation of human behavior and activity. Modular course of psychology. Module "Orientation". (Lectures, practical classes, assignments for independent work)]. Kyiv: Millennium, 2004, 521 p. [in Russian].
3. Affandi G. R., & Mariyati L. I. Uji Validitas Bender-Gestalt Test dengan Menggunakan Nijmeegse Schoolbekwaamheids Test (NST) sebagai Kriteria untuk Mendeteksi Kesiapan Anak Masuk Sekolah Dasar. [Bender-Gestalt Test Validity Test Using Nijmeegse Schoolbekwaamheids Test (NST) as a Criteria for Detecting Children's Readiness to Enter Elementary School]. *Journal of Psychology and Mental Health*, 2018, 2 (2), pp. 84–95. [in Indonesian].
4. Mariyati L. I., Affandi G. R., Afandi R. School Readiness and Achievement Motivation as Academic Achievement Predictors in Elementary School Students. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 2020, Nr 24. P. 1475–7192.
5. Filgona J. & Sakiyo J. & Gwany D & Okoronka A. Motivation in Learning. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 2020, 10. pp. 16–37.
6. Wilson P., Long I. The Big Book of Blob Trees (Blobs). Routledge, 2018, 166p.